

MANNSFORUM.ORG

EN STEMME FOR GUTTER, MENN OG FEDRE

NOU 2019: 19 JENTEROM, GUTTEROM OG MULIGHETSROM. HØRINGSUTTALELSE FRA MANNSFORUM

Generelt

Utvalgets utredning og likestillingsutfordringer blant gutter og jenter er omfattende og med mange interessante vurderinger og tiltak. Utredningen svekkes dessverre av at Utvalget ikke har tatt gutters særlige oppvekstutfordringer på tilstrekkelig alvor, og heller ikke drøftet de samfunnsmessige konsekvensene av dette i et likestillingsperspektiv. Den likestillingsmessige verdien og effekten av nær kontakt med gode voksne positive rollemodeller av eget kjønn i oppveksten; familien, barnehagen og skolen må ikke undervurderes. Det får alle jenter i dag, men på langt nær alle gutter. Omlag 105 000 gutter bor i dag hos enslige mødre, mange med liten eller ingen kontakt med sine fedre, og møter svært få mannlige rollemodeller i dagens barnehager og skoler. Denne kjønnete forskjellen i gutter og jenters oppvekstmiljø har store likestillingskonsekvenser som utvalget verken har drøftet eller tatt på tilstrekkelig alvor. Det må regjeringen gjøre.

Vedr. 1.6.2. Utfordringsbildet. Strengt krav til jenter, trange rammer for menn?

Dette utfordringsbildet er etter vår vurdering ikke særlig treffende, og må nyanseres. Det kan f.eks. like gjerne hevdes at det stilles strenge krav til visse grupper gutter fra fremmedkulturelt miljø, som f.eks. gutter fra muslimske land om å forsvare familieæren. Det kan likeledes hevdes at det er trange rammer for jenter med visse religioner mht. valg av yrke og ektefelle. Samtidig er det neppe strenge eksterne krav til vanlige norske jenter om å overprestere på skolen og gjøre karriere. Vanlige norske gutter opplever neppe verken særlig strenge eksterne krav eller særlig trange eksterne rammer. Snarere tvert imot; mange gutter savner både strengere krav og fastere rammer, og ikke minst, større interesse og høyere forventninger!

Vedr. 1.6.4. Del I. Likestilling, kjønn og oppvekst.

Kapittel 2. Perspektiver, ambisjoner og avklaringer

«Utvalget skriver at fordi forestillinger og holdninger knyttet til kjønn er med på å forme valgene vi tar, er det viktig å skape større bevissthet om kjønnsnormer. Ved bevisst og systematisk å utfordre kjønnsstereotyper i oppveksten, kan vi bidra til å utvide barn og unges mulighetsrom».

MannsForum vil her likevel hevde at kjønnsstereotyper som har et biologisk utgangspunkt er en viktig del av utviklingen av egen kjønnsidentitet. Man ser at ikke unormal "gutteoppførsel" i større grad defineres som negativ, ukonsentrert og bråkete i skole og barnehage. Lekeslossing, konkurranse og uttesting er en del av gutters normalutvikling og kan få uheldige følger om den stoppes. Dette er arenaer for læring av empati, samspill og tilgang på egen motivasjonskraft og bør veiledes, ikke stoppes.

At utvalget velger å kritisere tokjønnsmodellen og heteronormen uten samtidig å begrunne kritikken annet enn som en implisitt verdi, er underlig. Ikke minst i dag hvor kjønnsdysfori og tema medisinske

tiltak er blitt et stort problem. Man burde også problematisere hvilke ulemper en uttalt "flerkjønnsmodell" har, til forskjell fra hva et mangfold av seksuell legning og praksis kan ha for de unge.

Vedr. Kapittel 3. Kjønn og likestilling – forståelse og begreper

Utvalget er her opptatt av at kjønnsforskjeller kan virke negativt for gutter og jenters handlingsrom, men ikke at de også kan virke positivt. Kjønnene er ikke like, og de utfyller hverandre også i et yrkes- og samfunnsmessig perspektiv. F.eks. er alle mannsdominerte yrker er i dag åpne for kvinner, men siden mange av de tunge håndverksyrkene o.a. er for fysisk krevende og risikopregete til at de fleste kvinner velger dem, er det for samfunnet en stor fordel at mange menn tross alt velger og utfører dem, selv om det da blir noe færre gutter som velger yrker innen oppvekst og omsorg. Regjeringen må utvide dette perspektivet, og både akseptere, og se hensiktsmessigheten av, at målet om kjønnsbalanse primært bør gjelde i kjønnsensitive yrker, og ikke i alle.

Vedr. Kapittel 4: Barndom og oppvekst.

Utvalget har her dessverre utelatt en av de viktigste risikofaktorene ved mange ungdommers utvikling, nemlig det store antall ungdommer som opplever foreldrenes samlivsbrudd med i hovedsak betydelige negative konsekvenser for både gutter og jenters barndom og oppvekst. Ca. 30 % av alle barn og ungdommer opplever at foreldrene går fra hverandre, og de fleste barna (66%) blir boende hos mor alene etter samlivsbrudd. Dette får som regel særlig negative konsekvenser for guttene som vokser opp med farssavn og uten en mannlig rollemodell hjemme som kan balansere mors kjønnspåvirkning. Nyere forskning viser at gutter som vokser opp hos enslig mor har dobbelt så høy risiko for å få problemer med skolen, ensomhet, mobbing, rusmisbruk, vold, kriminalitet, enn de som vokser opp med begge foreldre hjemme (sammen eller med delt bosted). De er også overrepresentert på selvmordsstatistikken. Jentene opplever på sin side også et farssavn, men har i alle fall en forelder av samme kjønn (mor) som rollemodell hjemme. Utvalget har ikke beskrevet eller tatt hensyn til denne viktige kjønnsforskjellen i gutter og jenters oppvekstforhold i sine vurderinger og forslag. Det må Regjeringen gjøre. Det viktigste tiltaket vil være å styrke familieveilednings-/meglertjenesten, og gjøre delt bosted som norm etter samlivsbrudd i Barneloven.

Del II. Situasjonsbeskrivelse – likestillingsutfordringer barn og unge møter på viktige arenaer.

Kapittel 5. Familien

Utvalget skriver «*at barn lærer om kjønnsroller gjennom mor og far som rollemodeller, men det gjelder også i barnehagen og på skolen*». Det stemmer dessverre bare delvis, og hovedsakelig i praksis bare for jenter, som har kvinnelige rollemodeller både hjemme, i barnehagen og på skolen. Mange gutter har ikke det. Mange har ikke mannlige rollemodeller verken hjemme, i barnehagen eller i skolen, for det er ofte ikke menn noen av stedene. Et stort antall gutter (ca. 10-12 000) vokser ikke bare opp uten en far hjemme, men de får heller ikke engang vite av mor hvem som er deres far. Det skaper traumer og usikkerhet om eget kjønn for mange gutter, og kanskje særlig for gutter som heller ikke får oppleve mannlige rollemodeller i barnehagen eller skolen. Betydning av denne kjønnsforskjellen for gutter og jenters levkår og utvikling må ikke undervurderes, slik utvalget dessverre gjør.

Utvalget skriver videre: «*Tjenester rettet mot familier er det siste temaet vi tar opp i dette kapittelet. I den grad vi har kunnskap om det, ser det ut til at det er en økende bevissthet om at det er viktig å ha et kjønnsperspektiv i disse tjenestene*». Mange menn og gutter opplever nettopp at tjenestene rundt familien som Barnevern, Familievern og også Rettsvesen ikke har et likestillingsperspektiv men et gynosentrisk perspektiv i forhold til omsorg- og foreldrerollen. Barnevernets forutinntatte holdning

til fedre er godt dokumentert av forsker Anita Skårstad Storhaug her:

<https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/282443>

og i BUFDIRs forskningsrapport om Den mannlige smerte – menn som utsettes for partnervold i familien:

<https://proba.no/wp-content/uploads/probarapport-1702-den-mannlige-smerte.-menns-erfaringer-med-vold-i-naere-relasjoner.-1.pdf>

Disse utfordringene har sammenheng med svakhetene i Barneloven, og særlig §36 2. ledd, som er konfliktskapende og hindrer domstolene i å dømme delt bosted, noe som igjen hindrer mange gutters muligheter til også å få bo sammen med far. Et annet viktig forhold er det store omfanget av mødres sabotasje av barnas samvær med sine fedre etter samlivsbrudd, uten at myndighetene iverksetter effektive sanksjoner mot denne form for barnemishandling. Det vokser opp mange ulykkelige gutter, og jenter, i dette landet, som preger dem og deres forhold til bl.a. det annet kjønn og samfunnet for resten av livet. Det er en alvorlig svakhet ved Utvalgets arbeid at denne viktige siden av mange gutters særlige utfordringer verken beskrives, drøftes eller søkes forebygget/kompensert.

Kapittel 6. Barnehagen

Utvalget skriver at barnehagen er pålagt å fremme likestilling på bakgrunn av kjønn og andre diskrimineringsgrunnlag. Det viktigste virkemiddelet her ville være å gå foran med et godt eksempel med full kjønnsbalanse/likestilling blant personalet. Men det er ingen kjønnsbalanse/likestilling blant personalet i barnehagene idag, og det får konsekvenser for barna, og særlig gutters utvikling. Kvinner utgjør i gjennomsnitt hele 90 % av barnehagepersonalet, og bare 10 % menn. Det vil si at bare jentene får gode rollemodeller av eget kjønn i barnehagen, i motsetning til guttene. Kvinnekulturen fører også til en viss forskjellsbehandling av gutter og jenter i barnehagen, bedre tilpasset jenters enn gutters behov. Dette er problematisk for mange gutter, og kanskje særlig gutter fra andre kulturer. Det er også et problem for gutter som vokser opp hos enslige mødre, med ingen eller dårlig kontakt med sine fedre. Det er påfallende at utvalget ikke har drøftet de uheldige konsekvensene av denne kjønnsbalansen, og begrenset seg til å foreslå en satsing på å rekruttere og beholde *flere* menn i barnehage lærerutdanningen og i barnehagene. Det er etter MannsForums skjønn en altfor svak og utilstrekkelig målsetting. *Dersom en mener alvor med likestillings og kjønnsbalanse i barnehagen, må målet selvfølgelig være full likestilling og kjønnsbalanse. Her må Regjeringen i likestillingens navn skjerpe ambisjonene.*

Kapittel 7. Grunnopplæringen/skolen

Selv om sentrale styringsdokumenter vektlegger at skolen skal fremme mål om likestilling og likeverd, er det bemerkelsesverdig at utvalget ikke drøfter det problematiske ved den store mangelen på kjønnsbalanse/likestilling blant lærerne i grunnskolen i dag, og foreslår mål om full kjønnsbalanse. Kvinner utgjør i dag ca. 80 % av alle lærere i barneskolen, mot bare 20 % menn. Det vil si at også her er det nesten bare jentene som får gode rollemodeller av eget kjønn, i motsetning til guttene. Kvinnekulturen fører også her til at undervisningen ofte blir mer tilpasset jenters enn gutters behov. Dette er også her et problem for mange gutter som vokser opp uten far hjemme, og med dårlig eller ingen kontakt med far (ca. 30-40 000). Det er også et problem at mange gutter med og uten annen kulturell bakgrunn heller ikke får positive mannlige rollemodeller med bakgrunn fra egen og andre kulturer. Ettersom gutter i gjennomsnitt blir senere skolemodne enn jenter, er det viktig å innføre fleksibel skolestart som tar hensyn til ikke bare alder, men også modenhet.

Utvalget skriver at vi «*mangler nyere forskning som forteller noe om skolen arbeider konkret og praktisk med likestilling og normkritisk pedagogikk i den daglige virksomheten. Fordi vi baserer*

utredningen på dels eldre forskning, er det et stort behov for å sette i gang forskning med et lærer-fokus». Mannsforum vil minne om at det allerede foreligger slik forskning som tydelig viser hvordan lærere foretrekker "jenteatferd" med skoletilpasset atferd som konsentrasjon og lydighet, noe som også gir seg utslag i positive forventninger og karaktersetting, jfr. Ann Margareth Gustavsens forskning:

<https://www.inn.no/om-hoegskolen/nyheter/aarsarkiv-eldre-nyheter/nyheter-2018/disputerer-paa-kjoennsforskjeller-i-sosiale-og-skolefaglige-prestasjoner>

Man har heiet systematisk på jenter de siste tretti årene og det har gitt forskjeller som neppe kan karakteriseres som likestilte forventninger fra lærerkreftene.

I tillegg til Utvalgets forslag om et omfattende kompetanseløft i skolen, er det enda viktigere med en sterk statlig satsing på å oppnå kjønnsbalanse/likestilling blant lærerne i skolen. Til det kreves aktiv statlig målsetting/innsats for minst en tredobling av antall mannlige lærere, om nødvendig ved hjelp av kjønnspoeng til utdannelsen og kvotering ved ansettelse, slik staten har praktisert rekruttering av kvinner for å oppnå kjønnsbalanse på mannsdominerte områder, jfr. artikkelen: «Alle menn til kateteret»: https://www.nrk.no/ytring/alle-mann-til-kateteret-1.14811708?fbclid=IwAR3D00Zi8cG9UfgzL5n0AKHJK1eYb0z_408VdUPZ6mJDbEdlwYLjyNJ9tPM

Kapittel 8. Kjønnsdelte utdanningsvalg

Utvalget påpeker at kvinner de senere år har valgt langt flere studieretninger på tidligere mannsdominerte områder, enn menn har valgt kvinneedominerte studieretninger, uten å drøfte årsaken til dette. En viktig årsak er selvfølgelig at lærestedene aktivt har kvotert kvinner gjennom disse årene inn på mannsdominerte studier, evt. ved ekstra studiepoeng, for å oppnå en kjønnsbalanse på minst 40 % kvinner, uten at menn er blitt kvotert tilsvarende eller gitt ekstra studiepoeng, for å oppnå tilsvarende kjønnsbalanse på kvinneedominerte områder. Resultatet er at det i dag er dobbelt så mange kvinnelige som mannlige studenter i høyere utdanning, og stor mangel på menn i de kjønnsensitive fagområdene som barne- og familievern, barnehagepedagoger, lærere, psykologer, sykepleiere m.v. Det er forbausende at Utvalget ikke har drøftet forholdet mellom kjønnsensitive fagområder og ikke kjønnsensitive fagområder, men impliserer i sine beskrivelser og forslag at det er like viktig med kjønnsbalanse på alle fagområder, uansett kjønnsrelevans for fagpersonenes brukere. Det er etter vårt, og mange fageksperters skjønn, viktigere med flere menn i fag som omfatter barn og unges omsorg, oppvekst og helse, enn flere kvinner i fysisk krevende jobber på byggeplasser, anlegg og i tungindustrien.

Vi er enig i at de få og spredte tiltakene som har vært utprøvd for å motvirke kjønnsdelte utdanningsvalg har vært rimelig mislykket. *Det viktigste virkemiddelet som må iverksettes er sterke effektive stimulerings tiltak som kvotering og kjønnspoeng, samt et kraftig signal fra stat og kommuner om at brukerne av kjønnsensitive fagområder trenger flere menn, ikke bare for å oppnå kjønnsbalanse i seg selv, men også fordi menn har kvaliteter og egenskaper som brukerne trenger, på samme måter som kvinner.*

Kapittel 12 Stress og press

Utvalget viser en forbausende større interesse for jenters utfordringer (stress, press og andre problemer) enn gutters, til tross for at det er langt flere gutter enn jenter som viser alvorlige utviklingsforstyrrelser. Gutter flest gjør det generelt dårligere på skolen enn jenter, mange dropper ut av skolen, utsettes for vold, misbruker rusmidler, begår lovbrudd, og havner på NAV som arbeidsudyktige i tidlig alder. Jentene overpresterer på skolen, mens gutter underpresterer. Likevel presiserer Utvalget at forskerne foreslår at man bør se nærmere på hvordan jentene forholder seg til

skole og utdanning, uten å drøfte at det selvfølgelig er like, eller kanskje enda viktigere å forske på hvordan guttene forholder seg til skole og utdanning, og at det kanskje er et større problem at guttene underpresterer enn at jentene overpresterer, også i et likestillingsperspektiv. Regjeringen må ta gutters utfordringer på like stort alvor som jenters. Det gjøres ikke i dag.

Del III. Vedr utvalgets anbefalinger og tiltak

Kapittel 14. Tiltak

Innsatsområde 1. Økt valgfrihet og flere muligheter for barn og unge

MannsForum stiller seg skeptisk til forslaget om å opprette et eget Likestillingsekretariat i Utdanningsdirektoratet. Den største likestillingsutfordringen innen omsorg, barnehage og skole er den store mangelen på kjønnsbalanse og mannlige rollemodeller i disse kjønnsensitive yrkene. Det bør i stedet utarbeides en effektiv statlig strategi for å oppnå kjønnsbalanse/likestilling på kjønnsensitive områder for barn og unge.

MannsForum er skeptisk til å en altomfattende normkritisk metode i undervisningen av barn og unge i barnehager og skole. Metoden bør i så fall balanseres opp mot en positiv vurdering av biologiske forskjeller kjønnene imellom, og kjønnes kvaliteter og egenskaper generelt. Metoden bør også inneholde en kritisk refleksjon over hvilke kjønnsnormer/rollemodeller som det dominerende kvinneflertallet i barnehager og skoler selv representerer for barna. Kompetanseløftet må sikres kjønnsbalanse i fokus og gjennomføring.

Det må innføres effektive rekrutteringsvirkemidler som kjønnspoeng til og/eller kvotering av menn til utdanninger og stillinger på kjønnsensitive områder for barn og unge, som omsorg, barnehage, skole og skolehelsetjeneste. Utdanningsmyndighetene er i dag forøvrig selv preget av mangel på kjønnsbalanse i egne rekker, og bør i stedet gå foran med et godt eksempel og rekruttere flere menn og innføre kjønnsbalanse i egne etater og organisasjoner.

NRK må arbeide for bedre kjønnsbalanse i radio- og TV programmer/serier for ungdom, som i dag er klart jentedominert (f.eks. Skam m.fl.)

MannsForum er i hovedsak positive til de andre forslagene på innsatsområde 1.

Innsatsområde 2. Større frihet fra negativ stress, press og annen risiko

Helsearbeid bør ikke bare prioriteres for barn som bryter med tokjønnsmodellen, men også for gutter. Man har i dag stor kjønnsubalanse med over 1000 kvinnelige helsesykepleiere, og bare 10 mannlige (helsebrødre). Det har vist seg at helsebrødrene er meget nødvendige og populære samtalepartnere for gutter. Rekruttering og utdanning av mannlige helsesykepleiere bør prioriteres over hele landet.

Innsatsområde 3. Økt kunnskap og trygghet om kjønn, kropp og seksualitet.

Kulturdepartementet må som likestillingsdepartement være aktiv pådriver overfor departementsfellesskapet for å redusere den store kjønnsubalansen i departementene med ansvar for barn og unge; Barne- og familiedepartementet, Helse- og sosialdepartementet og departementet for Kunnskap, forskning og høyere utdanning, og rekruttere flere menn. Kulturdepartementet må også feie for egen dør i likestillingspolitikken og rette opp den skjeve kjønnsubalansen i eget departement og andre underliggende etater som BUFDIR, samt LDO.

Dersom det opprettes egne likestillingsteam i hver fylkesmannsregion, må det i likestillingens navn kreves kjønnsbalanse i disse.

Regjeringen bør opprette en likestillingspris som deles ut til den første kommunen som oppnår kjønnsbalanse i egen forvaltning. Kjønnsubalansen i kommunene er i dag på ca 70 % kvinner og 30 % menn, eller over dobbelt så mange kvinner som menn. Det er neppe i samsvar med Likestillingslovens intensjoner, særlig når størstedelen av kommunenes ansatte jobber på kjønnsensitive områder.

Kapittel 15. Behovet for ny kunnskap

MannsForum er enig i at det er et stort behov for ny kunnskap om kjønn og likestilling med relevans for barn og unge.

En viktig del av dette må være å sette i gang forskning av omfanget av, og konsekvensene for gutter og jenter av den kjønnsubalanserte (kvinnedominerte) oppveksten til gutter og jenter i dag. Forskningen må omfatte arenaene både heimen/familien, barnehagen, skolen og helsetilbudet, og ikke minst kartlegge (likestillings-) konsekvensene for gutter og jenter av å vokse opp med bare en forelder hjemme, hovedsakelig mor, og med mangel på gode mannlige rollemodeller både i barnehage og skole.

Innsatsområde 3. Kapittel 16. Økonomiske og administrative konsekvenser

Dersom det etableres et likestillingssenter i Utdanningsdirektoratet for å bedre likestillingsarbeidet i barnehage og skole, må det, i likestillingens navn, kreves full kjønnsbalanse mellom kvinner og menn i rekrutteringen til sekretariatet.

Etterord om kjønnsubalansen i Utvalgets arbeid

Det virker som om utvalget har gått grundig til verks, med kontakter og møter med en rekke fagmiljøer og organisasjoner. Det er imidlertid en påfallende mangel på kjønnsbalanse i utvalget av personer fra disse. Til å være en utredning om likestillingsutfordringer blant barn og unge er det en uheldig diskrepans mellom utvalgets mandat om å økt likestilling/kjønnbalanse mellom ungdom av de to kjønn, og den manglende kjønnbalansen/likestillingen i utvalgets bruk av ressurspersoner. Av forskere, ressurspersoner, og eksperter som er trukket inn i utvalgets arbeid, er det i alt 16 kvinner og 6 menn; nesten tre ganger så mange kvinner som menn. I tillegg har sekretariatet bestått av 4 kvinner og en mann. Etter vårt skjønn bærer utredningen preg av dette med en tendens til mer markert gynosentrisk enn androsentrisk fokus på og innlevelse i ungdommens utfordringer. Dette er klart uheldig, og egnet til å svekke kjønnbalansen/likestillingsperspektivet i utvalgets analyser og tiltak.

MannsForum 27.02.2020.

Arne Børke
Leder MannsForum

Guttorm Grundt
Nestleder

Vedlegg 1. MannsForums høringsuttalelse til Stoltenbergutvalgets innstilling NOU: 2019:3:

Vedlegg 2. Om MannsForum